

FYLLINGSDØLEN

Medlemsblad for Fyllingsdalen Historielag

Nr. 2. 2005. 2. årg.

Slipsteinen i Lynghaugsparken

Foto: J.O. Gullbrandsen

Kjære lesere

Julen nærmer seg, og Historielaget kan se tilbake på en aktiv høst. Det meste er omtalt i bladet, men det kan i tillegg nevnes at under åpningen av Kulturuken i Oasen i oktober, fikk laget stor oppmerksomhet og positiv omtale av byråd Henning Warloe. Historielaget hadde vervekampanje, og hadde fått en flott plassering, nærmest orkesterplass, under åpningen av uken. Medlemsvervinga var vellykket, med god hjelp av leder Rune Fyllingen.

Det viser seg at vi har nok stoff å ta av for å lage et medlemsblad, det er bare et spørsmål om hva vi skal prioritere. I dette nummeret starter en ny serie vi har kalt "Minnesmerker og skulpturer i Fyllingsdalen". Her vil mange av dem vi finner rundt om i dalen bli nærmere presentert. Laget har også planer om å opprette en internettside for Historielaget til neste år.

Det er interessant å jobbe med lokalhistorie, og vi oppdager stadig hvor mye historie det er i Fyllingsdalen. Det er så mye utbygging at eldre folk nå knapt kjenner seg igjen. I Løvåsen, som jeg nevnte i forrige nummer, er det nå bygget moderne leilighetsbygg oppå det tidligere ammunisjonslageret til tyskerne. Det er vel dette som kalles utvikling.

Siden dette nummeret også blir et slags julenummer, har vi også i år litt julestoff. Tre damer i ulik alder forteller om juletradisjoner fra ulike tider i Fyllingsdalen. Vi håper dette kan være av interesse, og at bladet faller i smak.

Redaksjonen ønsker alle leserne en riktig god jul og et godt nytt år!

Jørgen Gulbrandsen
redaksjonsansvarlig

Juletradisjoner

i et hundreårsperspektiv

Anna , Hanna og Sissel

I 1998 hadde Sydvesten et intervju med den da 88 år gamle Anna Sælen Larsen (95) om gårdsjul i gamle dager. Hun bodde på Sælen-gården og forteller derfra. "Fyllingsdølen" har fått Sissel Wergeland (57) til å fortelle om julefeiringen i hennes barndom på 50-tallet da hun feiret jul på Wergelandsgården og i tillegg har vi snakket med Hanna (11) som forteller om sin julefeiring i Fyllingsdalen i våre dager. Har feiringen av julen egentlig endret seg særlig mye i denne hundreårsperioden?

Vasking og baking

Anna husker med gru hvordan huset ble satt på ende i forbindelse med den store julerengjøringen. Hele huset ble vasket, alt ble flyttet på, på golvet var det store dammer og det var kaos. Slik skulle det ikke bli i hennes hus når hun ble stor, da skulle hun reise til byen

og kjøpe julegaver på vaskedagen og ikke komme hjem før det var på tide å henge opp de nyvaskede gardinene, det var nemlig en spennende jobb.... Bakingen derimot var mye hyggeligere, kvinnene på gården laget hvert år de obligatoriske 7 sortene og ungene fikk av og til smake på disse under

Hanna viser hva hun har laget på juleverksted

bakeprosessen. I tillegg laget Annas mor nydelige Hardangerlefser, og på selveste juleaften bakte hun julebrød.

Også **Sissel** husker bakingen til jul og også der var det minst 7 sorter, pluss havrekjeks, julebrød og vørterbrød. Men Sissel husker også at det ble laget marsipan som ble dyppet i sjokolade, pyntet med nøtter og pakket sirlig inn i rødt cellofanpapir.

Hanna pleier å bake pepperkaker og kakemenn før jul, og synes det er hyggelig å smake litt på deigen når en holder på. Hun får også være med og bake pepperkaker sammen med farmor, hun lager spesielt tynne og lekre pepperkaker som Hanna alltid får med hjem i et norgesglass.

Slakting, sylting og brygging

Anna forteller om slakting i stor stil, dette ble gjort så sent som mulig for at maten skulle være fersk til julehøytiden. Hun husker at de voksne laget både blodkaker, sylteflesk og hodesylte.

Sissel forteller ikke om selve slaktingen, men hun husker godt at pinnekjøttet og fårerullene ble tatt opp av saltbaljene og hengt til tørk fremfor etasjeovnen i

dagligstuen på gården, på et kosteskaft mellom to stoler. Sissel husker også hvordan gårdens øvrige produkter ble tatt vare på ikke bare til bruk i julen, men hele vinterhalvåret. Hun husker hvordan grønnsakene ble rensket og lagret i kjelleren.

Om saft, syltetøy og hermetikk på norgesglass og i krukker, som ble lagret i kjellerbodene og om veden i vedskjulet. Et sikkert juletegn var eplekassene som sto lagret i den kalde bestestuen, eplelukt var identisk med julelukt.

Anna husker godt julebryggingen. Det var en mannfolkjobb, kvinnene fikk ikke vise seg i kjelleren den dagen. Ord som humle, malt, brake og korn svirret i luften og dampen sto opp fra kjelleren. Både store og små skulle smake. Anna syntes det smakte fælt. **Hanna** kan ikke fortelle om verken slakting eller brygging. "Vi kjøper det vi trenger i butikken", sier hun, men også hun forteller at for eksempel lukten av mandariner forbindes med jul og julestemning.

Andre juleforberedelser

Anna nevner ikke noe om juleverksted, men både **Sissel** og **Hanna** forteller om juleverksted for unge. **Sissel** forteller at de klippet og limte julekurver, lenker og lykter i glanspapir, gjerne mens mor skrev alle julebrevene. Det var brev den gangen, ikke bare kort med God jul og Godt nyttår!

Hanna er på juleverksted hos farmor og farfar i november/desember. Der lager de både julegaver og julepynt, som for eksempel nisser, snømenn og engler. De lager også julekuler til pynt på juletreet, og dekorasjoner og smykker som blir gaver til familie og venner. De har også juleverksted på skolen, der lager vi også mye fint, forteller hun.

Sissel husker julekalenderen som var et helt adventshus med 24 luker som alle inneholdt fine bilder. Også **Hanna** er vant med julekalender, noen ganger med godter, noen ganger med små pynteting, og andre ganger med lapper som forteller om noe hyggelig en skal gjøre sammen. Det er mamma og pappa som lager kalenderen.

Sissel poengterer også at de gamle i slekten ble husket før jul, det var fast at disse skulle få pakke med noen ekstra godbiter i førjulstiden. Denne tradisjonen kjenner også **Hanna**. Også hun har gått på besøk til oldemor og oldefar og andre eldre slektinger med en liten gave til jul.

Byturen før jul var stor stas, forteller **Sissel**. Julegaten og alle juleutstillingene i butikkvinduene, de store nissene hos Sundt og ikke å forglemme Kløvernissen som hadde "fiskekum" med mange overraskelser. Den gang ble det også vist tegnefilm på veggen ned mot blomstertorget, og etterpå fikk de gjerne lov til å gå på kafé. Dette husker **Hanna** også, innkjøp av julegaver, kiking på juleutstillingene, og også hun nevner kafebesøk sammen med mamma og mormor. **Hanna** husker nissene hos Sundt, men Kløvernissen husker hun ikke. **Hanna** er også opptatt av at hun skal være med å hugge juletreet, dette blir hugget sammen med mormor og morfar og resten av familien.

Julemat

I **Annas** barndomshjem på Sælen var det tradisjon å ha fersk torsk til julemiddagen, så sant det var råd å komme til byen å få kjøpt fisken. Denne ble servert med poteter, smør, lever og gulrøtter. Til dessert var det sviskegrøt. **Sissel** sin tradisjon var pinnekjøtt

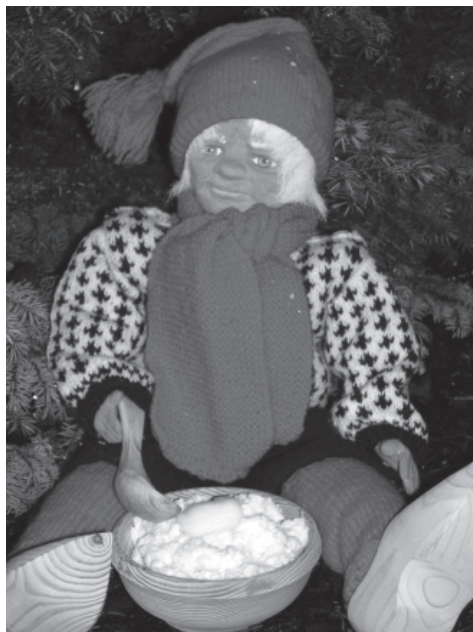
med poteter og kårabistapp og med multekrem til dessert. Midt på dagen ble det servert julegrøt med mandel. Dette er også **Hannas** mattradisjoner.

Julaften var en laaaaang dag...

Anna forteller at julaften var en travel dag. Alle gulv ble vasket, og julebrødene ble bakt denne dagen. Om formiddagen ble stampen tatt frem og alle ungene måtte oppi etter tur. Deretter ble ungene sendt til sengs for å hvile middag, men dette ble også gjort fordi de voksne skulle ha fred til de siste forberedelsene, for eksempel det å pynte juletreet. Men det var ikke lett for forventningsfulle barn å få sove på slik en dag. Også **Sissel** forteller om sinkbaljen og julebadet. Begge forteller om opplevelsen når de endelig fikk se inn i bestestuen som var ferdigpyntet med juletre og levende lys, de minnene sitter spikret fast.

Hanna sier at hele familien er med og pynter juletreet samtidig som en pynter ellers i huset. **Hanna** er også med og pynter hos farmor, hun har mange nisser og andre pynteting som skal frem til jul, også her får hun være med og pynte juletreet.

Både **Anna** og **Sissel** husker julemiddagen, det var selvsagt god mat, men selve måltidet tok så alt for lang tid, de voksne spiste og spiste og når de endelig var ferdige, ja så skulle de selvsagt vaske opp etter måltidet. Det tok også lang tid, og begge steder måtte en også gå rundt juletreet før en fikk pakkene. De voksne forsto visst ikke at ungene var mest spent på hva som var i pakkene som lå under treet eller var gjemt andre steder i huset.

Sissel fikk ikke se nissen, men Hanna har bilde av sin...

På Sælen var middagen servert kl 8 om kvelden. fjøsstellet måtte gjøres først, og både **Anna** og **Sissel** understreker hvor viktig det var at dyra fikk noen ekstra godbiter den kvelden. **Sissel** og bestefaren gikk også til nissen med grøt før middagen, mens Anna ikke kan huske at det var noen nisse i julefeiringen der på gården.

Julefeiringen både på Sælen og på Wergelandgården var familiefest der både besteforeldre, foreldre, tanter og onkler var samlet. På Sælen var det tradisjon at bestefar leste en lang bordbønn som begynte med trosbekjennelsen og som sluttet med at alle sang "Lover Herren han er nær", mens en på Wergelandsgården nøyde seg med å synge "Kimer i Klokker"

Hanna forteller at også hun er vant med at julefeiringen skal være sammen med besteforeldre, tanter og onkler, fettere og kusiner, ett år hos hver av besteforeldrene.

Sissel husker godt juletreet med spyd i toppen, norske flagg og kulelenker. Snømannen, laget av bomullskuler og med hatt og kost, sto alltid fremme. Bordet var dekket med blankrullet, hvit damaskduk, "besteserviset", julegleder og lys i sølvstaker. Nøtteskålen med trenisseknekkeren og to røde tønnelysestaker med "God jul" påmalt, alle detaljene husker hun klart et halvt hundre år senere. Når **Hanna** tenker på julen husker også hun hvordan juletreet er pyntet, men hun husker også de fem englene som blir satt frem på mormors TV, en for hvert av barnebarna. Og hos farmor får hun alltid lov til å finne frem og pynte med julekrybben og med små og store nisser som hun setter eller henger over alt i huset.

Julegaver

Julepakkene på Sælen-gården var gjemt rundt om i huset og ble hentet frem derfra. **Anna** husker at alle ungene hvert år fikk tegneblokk, blyant, viskelær og fargestifter mens de voksne fikk broderte servietter, lommestørkleetui og slike ting.

På Wergelandgården lå pakker under treet, men ungene visste ikke om det var til dem. **Sissel** forteller at onkel Johannes pleide å fortelle at nissen som hadde resten av pakkene, sikkert ble heftet andre steder i Fyllingsdalen, eller at han sto værfast på Nordpolen, så det var uvisst om han kunne rekke frem til Wergelandgården i rett tid. Men under over alle under, nissen rakk frem, og han kom i tresko med høy i, strikkestrømper og "eplenikkens", rød vest og lue trukket

godt ned over ørene. Langt hvitt skjegg hadde han også. Oppi kipen hadde han mange julegaver til ungene. Senere, når ungene var i full sving med utpakkingen, kom bestefar inn, han hadde vært i fjøset og sett etter kuene, så han fikk ikke sett nissen, men han trodde at han hadde sett snøføyken etter han der han dro videre til andre gårder. Pakkene var "bløte" og alltid ting som en trengte, men fra onkel Johannes var det mer spennende ting som for eksempel kosedyr, troll i eske, sprellemenn og lignende.

Hanna får også bløte pakker med ting som hun trenger, men i våre dager er det mange som får store og dyre gaver også, som for eksempel ski, skøyter, rattkjelker og lignende når de trenger det. De bløte pakkene og de små pakkene ligger under treet, men ski og sånt må en gjemme andre steder i huset. Det er ikke nissen som kommer på julaften, han kommer bare når familien har familiebesøk i romjula.

Juledagene og romjula.

Første juledag var en hellig dag som ble høyt respektert, sier **Anna**. Den dagen skulle en holde seg hjemme på gården. De voksne sa at dersom vi gikk til andre den dagen, ville det vokse hundehoder på ørene våre, forteller Anna. En skulle ikke gå i "annen manns gård", men en kunne selvsagt gå i kirken, og på Sælen var det fast tradisjon på første juledag. Fyllingsdalen hørte den gang inn under Birkeland menighet og kirken lå på Nesttun, så det var en lang tur. Som regel var det bare de voksne som fikk være med, det var begrenset plass i vognene. Men var det snø og "pensleden" ble tatt frem, da var det plass til en ekstra og da fikk Anna være med siden hun var eldst. Skolefesten

var et av høydepunktene i romjultiden. Alle ungene på Sælen skole var med og lærer Navelsaker var arrangør. Store og små var pyntet i sin fineste stas, og i skolestuen spiste de julebrød og julestomp og drakk kakao. Navelsaker ledet både andakten og gangen rundt juletreet. Etter juletregangen fikk ungene være ute og leke på skoleplassen. Anna smiler lurt: "da var det mørkt og da torde også guttene å være med oss jentene og leke ringdanser...."

Hanna forteller at det er fast tradisjon 2. juledag at hele familien samles hos tante Ragnhild på morssiden og 3. juledag er det besøk hos familien på farssiden. Da samles alle helt ned til tremenninger, så da kan det være opp til 50 mennesker samlet med stort og smått. På nyttårsaften kler hun seg ut og går nyttårsbukk.

Skolefester er det ikke lenger, "men vi har skoleavslutning med klassen og foreldre og søsken før jul. Da har vi øvet inn skuespill som vi fremfører og også andre opptredener for eksempel sang, dans og spill. Vi spiser boller, kjeks og kakemenn og drikker brus eller kakao". "Også vi leker", sier Hanna, "vi leker for eksempel gjemsel."

Tekst Kjell Sælensminde. Foto: Kjell og Aud Sælensminde

Medlemsmøte

27. september 2005 i Ungdomshuset

Hovedprogramposten denne kvelden var Erling Virkesdal (bilde) som hadde lysbilledkåseri om "Frå robåt til storferge"

Foto: Aud Sælensminde

Han tok oss med til den gong det gjekk dampbåt på Nordåsvatnet. Dampbåten "Skjold", som seinare kom til Jølster som kyrkjebåt, men som ingen lengre veit kor er. Han forsvann under transport til Moskog etter at hjula på transportvogna datt av....!

Han fortalte og om fjordabåtane som var innom "alle stader", om ungane som kappast om å få ta trossa når båten la til kai og om kor spanande det var å sjå på ferdafolket som steig i land og kva form dei var i..!

Han hadde mange gamle bilde som gav eit godt inntrykk av korleis tilhøva var den gongen..

Bilde frå Bergen t.d. med alle fjordabåtane som gjekk ut kl. 14.15 og fylkesbåtane som gjekk kl.14.30. Båtane kappast ut mot Salhus og som oftast var det "Austrheim" som vann.

Den gongen var det mange ulike trafikkelskap, på Askøy t.d. var det etter krigen heile 11 selskap som trafikkerte. I 1948 kom konsesjonslova som gjorde slutt på dette mangfaldet.

Han var også innom "Laksevågfergene", "Dokken" og "Uren" som trafikkerte Puddefjorden før Puddefjordsbrua si tid.

Frå 1920 åra kom rutebilane meir og meir inn i bildet, no vart vegane bygde langs med fjorden og ikkje berre ned til fjorden som tidlegare, no vart det og trong for bilferjer som skulle ta bussar og bilar over fjordane, ferga frå Alvøy til Brattholmen t.d. kom i 1935.

Sjøbussane, "Sæbø", "Melanddrott" osv., kom etter krigen, og seinare kom dei store båtane (hotellskipa) som gjekk lengre distansar.

Første hurtigbåten i landet kom til Askøy Dampskipsselskap etter at den hadde vore brukt som hurtigbåt i Sverige under olympiaden der i 1912.

I 1970-80 åra vart det fart i brubygginga som mange stader skapte eit heilt nytt trafikkmonster og som gjorde at båtane vart overflødige. Bilmengda auka og ein måtte tenka nytt når det galt ferger. Den første dobbeltdekkta ferga i landet var

"Herdla", denne tok heile 80 bilar. Rutebåtane er det ikkje lenger trong for, men heldigvis har ein greidd å taka vare på ein del av desse, gode døme på det er "Stord", "Granvin" og "Oster". Dei om lag 25 frammøtte medlemene fekk eit svært interessant og lærerikt foredrag med seg den kvelden, men kanskje best av alt, laget fekk og

invitasjon til å besøka Askøy og Herdla med Erling Virkesdal som omvisar! Etter foredraget var det ein del lagssaker, det vart m.a. orientert om laget sitt arbeid med arrangementet av "Kulturdagane 05", om arbeidet i "Kårhuset", om minnesmerket "Slipesteinen" og om planane for medlemsvervinga i haust.

Kulturdagene i Fyllingsdalen

I samarbeid med lokale lag og organisasjoner, arrangerte kulturkontoret i Fyllingsdalen og Laksevåg Kulturdagene 2005. Arrangementet et pågikk fra 22. – 30. oktober.

Kulturdagene ble åpnet på Oasen av byråd Henning Warloe. Under åpningen ble Jens Holstad tildelt kulturpris for innsatsen som kordirigent i de to bydelene. Han benyttet anledningen til å etterlyse eget kulturhus i bydelen, noe mange lenge har følt som et savn.

Programmet bød på over 60 arrangement for både barn og voksne. Historielaget var medarrangør på flere av dem, bl.a. Krohnegårdsmarsjen og kulturvandring på Bjørge. Kårhuset var åpent, og laget hadde stand og medlemsverving på Oasen. Dessuten ble lagets tradisjonelle høstfest avviklet under Kulturdagene, der også ikke-medlemmer var hjertelig velkomne. Noen av arrangementene blir nærmere omtalt her.

Krohnegårdsmarsjen- gjennopplivet etter nær 40 års dvale

Søndag 23. oktober under "Kulturdagene 05" gjenoppsto den gode, gamle Krohnegårdsmarsjen etter en pause på vel 39 år. I år er det 50 år siden Krohnegårdsmarsjen ble arrangert første gang med Turn- og Idrettsforeningen Viking som arrangør.

Fyllingsdalens egen "gangdronning", Hildur Engan, som hadde hele 18 norgesmesterskap i kappgang i tillegg til flere NM-medaljer i friidrett, var, sammen med sin mann Anders Engan, både deltaker og primus motor i arrangementet. I innbydelsen som Viking den gang sendte til Gubbelaget i Fyllingsdalen, ble marsjen markedsført på verseføtter:

*Gå deg i form,
hold kroppen vedlike,
Gang gir mosjon,
det må du vel like.*

*Gangen gir skjønnhet,
spenstighet, sunnhet,
gjør at man mister all dorskhet,
all rundhet.*

Gubbelaget fulgte opp og skrev i sin anbefaling til medlemmene: "Tenk at vi i Gubbelaget kan bli kvitt dorskheit, slappheit, feitheit og råtenskap berre ein tek seg ein tur rundt Krohnegården. Kjære gubber og gubbinner, møt fram til denne marsjen og gå for alle penga!!"

Når et arrangement har så mange velgjørende egenskaper er det kanskje ikke så rart at deltakelsen blir stor, over 150 små og store deltok i år. De

fleste gikk full runde (7 km), men også familieløypen (3 km) hadde mange deltakere. Begge turene inngikk som et ledd i "Hundreårsmarsjen" etter unionsoppløsningen, alle deltakerne fikk derfor hundreårsmerket og teller med i konkurransen om H.M. Kong Harald sin pokal til beste fylke. (Flest deltakere i forhold til folketall). De minste barna fikk med seg fargeplansje med illustrasjon av ulike blodtyper som de kunne finne underveis på turen, og da de kom i mål fikk alle barna den fargerike "Barnas turmedalje".

Mange av de fremmøtte har gått marsjen tidligere og var nå spente på om "persen" fra den gang kunne forbedres. Ikke alle maktet det, en blir jo ikke yngre med årene, men vi registrerte ingen sure miner av den grunn. Tvert om, i det fine høstværret var det bare hyggelig med en slik formiddagstur, og når kaffen og vaflene sto klar og ventet da en kom i mål, var det bare blide fjes å se rundt Ungdomshuset.

Arrangørene, Fyllingsdalen Historielag og Turn- og Idrettsforeningen Viking, var svært fornøyd med oppslutningen om 50 års jubileet for Krohnegårdsmarsjen, så her er det trolig duket for gjentagelse til neste års Kulturdager.

Tekst: KS

Det var kø ved påmeldingsbordet

Pannekaker, kaffe og brus

Fra starten ved Ungdomshuset

Fra Krohnegårdsmarsjen på 60-tallet. Bildet tatt der Sælensminde Borettslag ligger i dag.

Bilder fra turen. Foto: Marianne Rasmussen. Det historiske bildet er tatt av Johs. Wergeland

Kulturvandring på Bjørge

I forbindelse med kulturuken, arrangerte Historielaget søndag 30.oktober rusletur på Bjørgeområdet. Omviserne på turen var Einar Stigen og Svend-Ove Kristiansen.

Gården Bjørge ble trolig ryddet etter Vikingtiden, eller tidlig på 1600-tallet. Det er registrert at gården betalte skatt i år 1613, og hadde da navnet Biørgen. Det er det eldste kjente navnet på stedet. I dag er navnet Bjørge, og slik har det vært skrevet de siste 100 år. Gården hadde utstrekning mellom Gjeddevann og Grimstadjorden, i nord mot Bjørndalen, og i sør mo Knappen gård.

Turen startet ved krysset til Kjerreidviken hvor ca 40 ivrige turgåere hadde møtt opp. Første stopp var Kjerreidviken hvor vi ble orientert om naustet til speiderne. Så gikk turen nordover ved sjøen slik at vi så over til Haakonsvern. Vi ble fortalt at ved bygginga av marinebasen, måtte over 40 hytter rives. Bare murene sto igjen.

Einar Stigen forteller om speiderhuset

Vi gikk tilbake igjen, forbi Kjerreidviken og forskningsstasjonen, og passerte Kjødeneset hvor skipsreder Jakob Kjøde hadde landsted tidligere. Vi ble også vist hvor jernbanen hadde hytte. Den ble brukt til feriested for arbeiderne.

Navnet Olaviken kommer fra den siste bonden, Ole Andreas Larsen Bjørge. Naustet og kaien hans lå der. Dette området eksproprieterte kommunen i ca 1960, og de gav den latterlige lave sum kr 10 000,- for alt.

Vi gikk videre opp i tettbebyggelsen, og merket oss den voldsomme utbygginga som hadde vært på Bjørge de senere år. Det hadde vært rene revolusjonen siden det var gårder og landbruk på området.

Turen ble avsluttet på eiendommen til turleder Einar Stigen. Den tidligere bussjåføren er svært opptatt og interessert i historie, og var ikke bare opptatt av Bjørgeområdet sin historie, om mangt og meget annet, bl.a. om speiderbevegelsen og "busshistorie".

Det ble en meget interessant tur, så stor takk til de dyktige turlederne.

Tekst og foto: Jørgen O.Gulbrandsen

Sven-Ove Kristiansen forteller også om speiderhuset

Vi takker for støtte til trykking av bladet:

O A S E N

– sentrum i en trivelig bydel

 SparebankenVest

**Fyllingsdalen og
Laksevåg kulturkontor**

Høstfesten

Lørdag 29 oktober ble Historielaget sin tradisjonelle høstfest avviklet, også den under "Kulturdagene 05". Rune Fyllingen kunne ønske velkommen bortimot 70 glade festdeltakere som alle gjorde sitt til at det ble en hyggelig fest.

Velkomstdrinken og koldtbordet var begge av det velsmakende slaget som ble satt stor pris på. Koldtbordet hadde innslag av lokalt produserte matvarer som for eksempel strutsekjøtt, strutseburgere og strutsepostei, som det så ut til falt i smak hos festdeltakerne. Dansemusikken denne kvelden sørget

Bjørn Andersen for, men også Liland Toraderklubb sørget for å få fart på dansefoten.

Kjell Sælensminde holdt foredrag om "Min barndoms dal – Fyllingsdalen" og "Kor Lite" bidrog med flere sangnummer som vakte stor begeistring.

Opptreden av Korlite
Foto: J.O. Gullbrandsen

*Maria og Jacob sammen med familiemedlemmene som utgjør "Korlite"
Foto A. Sælensminde*

*Liland Toraderklubb.
Foto A. Sælensminde*

Kaffen smakte fortreffelig og kakene med Historielaget sin egen logo fikk også "ben å gå på". Dansen "gikk over tilje" til et stykke ut på den nye dagen før en avsluttet med "broderring" og "godnatt-sang".

Historielaget sin høstfest er en uhøytidelig fest med hovedvekt på det sosiale samværet, der er plass til flere deltakere, så "heng deg på igjen" til neste år.

Skulpturer og minnesmerker

i Fyllingsdalen

I dette nummeret starter vi en ny serie i medlemsbladet vårt kalt "Skulpturer og minnesmerker i Fyllingsdalen". Etter de store utbyggingsprosjektene startet opp i Fyllingsdalen, har en rekke skulpturer og minnesmerker blitt satt opp rundt om i Dalen. Det er markeringer mange går forbi til daglig, kanskje uten å vite bakgrunnen for hvorfor kunstverkene er plassert der de står, og hva de som er portrettert har gjort for å gjøre seg fortjent til æren. Mange er bekostet av det offentlige og bedrifter, og mange er kommet opp på privat initiativ. Minnesmerkekomiteen i Fyllingsdalen har vært en svært aktiv pådriver i dette arbeidet.

Minnesmerkekomiteen

Komiteen ble grunnlagt med det for øye å få reist konkrete minnesmerker i Fyllingsdalen. Målsettingen er å styrke den lokalhistoriske identiteten ved å øke fyllingsdølene sin kunnskap om Dalen slik at innbyggerne får sterkere tilknytning til bydelen.

Medlemmene i komiteen er enkeltpersoner og representanter for organisasjoner som viser interesse for lokale tiltak i Dalen. I tillegg til arbeidet med minnesmerker, engasjerer komiteen seg i annet lokalhistorisk arbeid. De har i lang tid arbeidet med å samle bilder til billedsamlingen ved Bergen offentlige bibliotek. Noen av bildene ble brukt i CD-romen om Fyllingsdalen, og mange vil også bli brukt i boken om Fyllingsdalen som er under arbeid. Komiteen har også engasjert seg i planene om å skaffe Fyllingsdalen et kulturhus.

En kan lese mer om Minnesmerkekomiteen og ulike minnesmerker i Fyllingsdalen på nettstedet www.minnesmerke.org

**Redaksjonskomiteen
ønsker alle
leserne en
riktig god jul
og
et godt nyttår**

Slipesteinen

Skulpturen er plassert i Lynghaugparken og viser en slipestein på en sokkel av betong. Slipesteinen skal være til minne om den første håndverksbedriften i Fyllingsdalen. Det var „Ivar i Træet“, Ivar Andreassen Dalen (1851-1934) som brukte steinen. Han var smed og satte opp smie på bruket sitt i 1885. Bruket hans lå der kirkegården ligger i dag. Han satte opp den store slipesteinen utenfor smien. Steinen ble drevet med vannkraft fra en elv på eiendommen. Knivene og ljåene han laget ble solgt til Berstad. Da Ivar døde i 1935, ble det slutt på driften i smien. Slipesteinen ble liggende til arbeidet med gravplassen tok til.

Redaktør Stein Uglevik Larsen i *Sydvesten*, som seinere var med å stifte Minnesmerke-komiteen, fikk ideen til minnesmerket. Med hjelp fra bedrifter med tilknytning til Fyllingsdalen ble minnesmerket reist. På sokkelen er en inkskripsjonsplate med følgende tekst:

„Ivar A. Dalen 1857 – 1934 hadde denne slipesteinen, driven med vasskraft, ved si kniv- og ljåsmie på bruket Træ, g.nr.26 br.nr.4, kyrkjegardstomta. Denne smia som var i drift 1885 – 1930 var etter mølla i Øvre Fyllingsdalen den

første industri i Fyllingsdalen. Reist etter opptak av folk her med hjelp av to bedrifter.”

Skulpturen er utformet av Halvdan Wiberg og ble avduket 27. november i 1977. Odny Reigstad Larsen talte ved avdukinga. Hun beskrev Ivar i Træet på denne måten:

„Han levde sitt eget liv, og det var i smien. Der var han nesten døgnet rundt. Klangen fra ambolten ble en kjent melodi i dalen. Når så søndagen kom, ble det så stille. Det var liksom noe som manglet. Men når klokken var fem, kunne vi atter høre den kjente melodien. Da var kirketiden over, og da syns han at han kunne begynne igjen.”

Bilder fra arbeidet med minnesmerket hentet fra CD-en ”Fyllingsdalen i gamle dager”:

Josefina Fyllingen

(Fino) og "Finabamsene"

Oppe i Øvre Fyllingen, der Betanien sykepleierhøyskole ligger i dag, lå gårdsbruket Oldersmuget. Her bodde Josefina Fyllingen eller "Fino" som navnet ble på folkemunne. Det var broren, Martin Fyllingen, som eide gården, men det var "Fino" som stelte med dyrene på gården. Her var det både kyr, gris og hest, men også høns og bier, som bokstavelig talt gav henne noen "bi-inntekter". En bærhage med rips, solbær og bringebær hørte også til.

Foto fra CD-romen "Fyllingsdalen i gamle dager"

Blant eldre fyllingsdøler er hun mest kjent for sin søndagsskole, "alle" gikk på søndagsskole hos "Fino". Men hun er også kjent for de såkalte "Finabamsene" som hun sydde til inntekt for kirken og menighetsarbeidet. Mange fyllingsdøler som er 35 år og eldre hadde en slik bamse

som kosedyr da de var små. Allerede som 18 åring stiftet hun kinamisjonsforening i dalen, og 7 år senere begynte hun å holde søndagsskole på gården. Denne drev hun helt frem til 1972, siste årene i samarbeid med Berta Rosenlund, men som 82-åring måtte hun trappe ned p.g.a. helsesvikt.

For sin innsats for menighetsarbeid, misjonsarbeid og søndagsskolesaken fikk hun i februar 1968 H: M. Kongens fortjenstmedalje i sølv. Men hun var beskjeden og ikke interessert i noen publisitet om det hun hadde hatt som sitt livsverk. "Jeg er bare en vanlig synder for Gud", svarte hun en gang hun ble spurt om dette. Hun fortalte en gang at hun hadde kjent det slik at det var Guds vilje at hun skulle

starte opp med søndagsskole. For sikkerhets skyld gikk hun til sin gamle lærer, Lars Løvås, og spurte om han ville gjøre dette kjent på skolen. Da hun fikk svaret at det ville han, og at "der skal også mine barn gå", da var hun sikker i sin sak.

Bamsene sydde hun så lenge hun levde. Disse ga hun til menighetens julemesse der de ble solgt til inntekt for kirken og menighetsarbeidet. Bamsene er identiske i formen, men de er laget i mange fargevarianter (se bildet

på baksiden av heftet), og mang en "tilårskommen" fyllingsdøl tenker ennå på sin "Finabamse" som det gode, trygge kosedyret. Historielaget har greid å skaffe ett eksemplar av disse som kan beundres i "Kårhuset" om du stikker innom. Der har vi også sengetøy, sengehygge, bluser og lignende som "Fino" har brodert, nydelig håndarbeid.

"Fino" døde på Fyllingsdalen sykehjem i februar 1979 nær 91 år gammel.

Kårhuset, eller "Det gule huset" som det også blir kalt, er base for Fyllingsdalen Historielag. Vi har åpent for alle interesserte hver siste søndag i måneden, unntatt i juni, juli og desember.

Åpningstiden er fra kl. 11.00 til kl. 15.00. Det blir servert vafler, kaffe og saft for en billig penge. Det er også omvisning og orientering om huset.

Hefter om Fyllingsdalen er til salgs. Ta gjerne med venner og kjente!

Returadresse: Jørgen O. Gulbrandsen
Løvåsbakken 94
5145 Fyllingsdalen
Tlf. 55 16 29 49

*Et lite knippe 40-års gamle "Finabamsen".
Foto: Aud Sælensminde*

Redaksjonskomiteen har bestått av:

*Jørgen O. Gulbrandsen
Astrid Haugland og
Kjell Sælensminde*